

NARODOWY PROGRAM
OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ
DO 2010 roku

BIBLIOTEKA
Naukowo-Badawczych
Wydawnictw

STUDIUM TURYSTYCZNE

A-1154

- SYNTEZA -

Opracowali:

dr Antoni Zwoliński

mgr Kazimierz Klementowski

mgr Katarzyna Marcysiak

tech. Anna Roś

tech. Renata Słotwińska

Współpraca

mgr Stanisław Ostrowski

SECRET

wykorzystania wód śródlądowych dla celów

0782

- S Y N T E Z A -

- S Y N T E Z A -

I. OCENA AKTUALNEGO STANU WALORÓW TURYSTYCZNYCH WÓD

Wody śródlądowe stanowią jeden z wiodących komponentów środowiska naturalnego na bazie którego rozwija się szereg form wypoczynku przy i nawodnego. Powierzchnia, głębokość jak i jakość wód, to wiodące parametry decydujące o możliwościach ich wykorzystania dla wypoczynku przy i nawodnego.

Ocena aktualnego stanu /1985r/ walerów turystyczno-wypoczynkowych wód śródlądowych oraz ich wykorzystania dla wypoczynku przy i nawodnego wskazuje że; użytkowanie wód śródlądowych kraju związane jest z trzema głównymi rodzajami ruchu turystycznego a mianowicie

- pobytową turystykę wypoczynkową
- turystyką wędrówkową,
- turystyką wycieczkową.

Z pośród wyżej wymienionych rodzajów ruchu turystycznego zdecydowanie w śródlądowej turystyce nadwodnej dominują formy pobytowej turystyki wypoczynkowej. /długookresowej związanej z dorocznym urlopem wypoczynkowym/.

Do aktywnych form ruchowych omawianego wypoczynku należą; formy nad wodne tj kąpiele i zabawy w wodzie, wędkarstwo,
- formy nawodne - tj wioślarstwo rekreacyjne, kajakarstwo, żeglarstwo, windsurfing, sporty motorowodne z narciarstwem itp.

Zakres form wypoczynku nadwodnego może być jednakowy dla długie jak i krótkookresowego pobytu.

Wypoczynek nadwodny zdeterminowany jest występowaniem określonego zespołu cech środowiska przyrodniczego.

Poza występowaniem zbiornika wodnego lub rzeki o określonej powierzchni /szerokości, głębokości/ oraz niezbędnej jakości wód /minimum II klasa czystości/ za nieodzowne uznaje się występowanie tzw. cech niezbędnych oraz cech korzystnych determinujących przydatność środowiska do uprawiania pobytowej turystyki wypoczynkowej.

Do cech niezbędnych i nieodzownych dla racjonalnego wypoczynku należy zaliczyć przede wszystkim:

- czyste powietrze atmosferyczne /wolne od zanieczyszczeń uciążliwych i trujących/
- brak źródeł hałasu
- brak obszarów zurbanizowanych a w szczególności przemysłowych,
- minimum II klasa czystości wód powierzchniowych użytkowanych dla kąpieli jak i sportów nawodnych,
- występowanie walerów estetycznych krajobrazu, /rolniczo-leśne funkcje terenu z wykluczeniem wielkich ferm hodowlanych/.
- brak niekorzystnych warunków bioklimatycznych
- minimalna przestrzeń terenu umożliwiająca prawidłową lokalizację bazy i organizację form wypoczynku
- korzystna szata leśna,
- występowanie walerów typu leczniczego /wody lecznicze, pąkoidy, gazy lecznicze/
- urozmaicone ukształtowanie powierzchni - dynamizm rzeźby,

Zakres form w wypoczynkowej turystyce nadrzecznej wymaga ponadto dla celów kąpieliskowych aby rzeka posiadała szerokość minimum 10 m, oraz głębokość około 35 cm.

Dla uprawiania kajakarstwa przyjmuje się odcinek rzeki co najmniej 5 kilometrowy w górę i w dół rzeki; o szerokości 6 m, i głębokości tranzytowej minimum 35 cm.

Uprawianie żeglarstwa wymaga przede wszystkim dużych powierzchni oraz głębokości 1,2 m dla łodzi wiosłowych,

Aktualne nadwodna pobytowa turystyka wypoczynkowa odbywa się głównie nad naturalnymi /jeziorami/ i sztucznymi ~~zbiornikami~~ ^{zbiornikami} wodnymi które stanowią główne walory wypoczynkowe wód śródlądowych

Dla zorganizowania kąpieli i plażowania przyjmuje się akweny o powierzchni 20 ha i większe, dla kajakowania, wioślarstwa oraz żeglowania na łodziach o małej powierzchni żagla zbiorniki o powierzchni 50 ha i większe, oraz żeglarstwa bez ograniczeń powierzchni żagla i sportów motorowodnych zbiorniki o powierzchni powyżej 100 ha.

Wody śródlądowe kraju stwarzają duże możliwości uprawiania wędrówkowej turystyki wodnej, z uwagi na zwartość hydrograficzną poszczególnych dorzeczy, liczne jeziora tworzące często ciągi jeziorno-rzeczne, jak również połączenia kanałowe, umożliwiające odbywanie wielu różnorodnych przestrzennie wędrówek wodnych.

Wędrówkowa turystyka wodna należy do jednej z bardziej atrakcyjnych rodzajów turystyki, w której wyróżnia się następujące jej formy ;

- wędrówkową turystykę kajakową
- wędrówkową turystykę żeglarską
- " " motorowodną

Wody śródlądowe przyczyniają się do wzbogacenia walorów krajobrazu stanowiącego podstawę rozwoju.

- wędrówkowej turystyki pieszej
- wędrówkowej turystyki rowerowej
- wędrówkowej turystyki motorowo-samochodowej

Na obszarze Polski występuje 2155 jezior o powierzchni ponad 20 ha które zajmują łącznie 2820 km² powierzchni w tym 579 jezior o powierzchni 100 ha i większej, o potencjalnej przydatności dla wszystkich form rekreacji przy i nawodnej, zajmujące łącznie 2125 km² tj. około 67% powierzchni wszystkich jezior znaczących w krajobrazie turystycznym Polski.

Do I kategorii przydatności turystycznej należy około 120 jezior, do II kategorii 232 jeziora i do III kategorii 227 jezior Potencjalnie przydatnych dla pobytovej turystyki wypoczynkowej dla celów kąpieliskowych jest w kraju 75 rzek o łącznej długości około 7.840 km. w tym:

- zlewni Przymorza Bałtyckiego i dorzecza rzeki Niemna - 17 rzek - długości 934 km.
- zlewnia dorzecza Odry 12 rzek o długości 12,56 km.
- " " Warty 9 rzek o długości 1416 km
- " " Wisły 37 rzek o długości 4194 km.

Dla wędrówkowej turystyki kajakowej na terenie Polski istnieje 237 szlaków wodnych o łącznej długości około 15,7 tys. km.

Do szlaków kajakowych o znaczeniu międzynarodowym należą m.innymi szlak Dunajca, Krutyni, Czarnej Hańczy, Brdy, Popradu, Sanu i innych /patrz załączona mapa 1:750.000 Wędrówkowa turystyka wodna/. Łącznie na terenie kraju istnieje 14 szlaków o znaczeniu międzynarodowym o łącznej długości około 1,4 tys. km.

Do szlaków kajakowych o znaczeniu ogólnokrajowym należy 74 szlaki o łącznej długości 7 tys. km. Pozostałe 149 szlaki kajakowe, należą do kategorii regionalnej o łącznej długości 7,4 tys. km.

Dla turystyki żeglarskiej i motorowodnej najatrakcyjniejszymi zbiornikami naturalnymi są jeziora mazurskie, iławskie, jeziora Wigry, Rajgrodzkie, Charzykowskie, Korenowskie, Drawskie Jamno Gardno czy Lebsko, oraz następujące drogi wodne, szlak rzeki Warty, Wisły, Bugu, Odry, jezior Raduńskich, pojezierza Gnieźnieńsko-Kujawskiego, Brodnickiego oraz suwalskiego.

Ogółem potencjalne szlaki wędrówkowej turystyki żeglarskiej i motorowodnej osiągają długość około 2500 km w tym cztery typowo rzeczne szlaki o długości 2100 km.

Podstawowym ograniczeniem przydatności i użytkowania turystycznego wód śródlądowych jest ich zanieczyszczenie.

W planach perspektywicznych docelowo przyjęto konieczność zachowania następujących klas czystości wód dla rzek mających znaczenie społeczno-gospodarcze, których długość ustalono na 40 tys km. w następujących proporcjach:

I klasa - 21.136 km /53%/
II klasa - 16.241 km /40%/
III klasa - 2.843 km / 7%/
Łącznie - 40.220 km /100%/

Badaniami objętych jest około 30 tys. km rzek a ich wyniki daleko odbiegają np. wg stanu z 1984 r od wartości projektowanej I klasa 5,1%, II klasa 20,6% III klasa 25,8% oraz IV klasa 48,5% /długości rzek kontrolowanych/ które praktycznie w 87% zostały zaliczone do rzek potencjalnie przydatnych dla turystyki wędrówkowej dla kąpielii./patrz mapa nr 2 turystyka wypoczynkowa oraz mapa nr 1 turystyka wędrówkowa/.

Istnieje również poważna zanieczyszczenie naturalnych i sztucznych zbiorników wodnych. Szacuje się, że spośród 500 największych jezior w Polsce, 300 z nich o łącznej powierzchni około 93 tys ha, które stanowią 46% objętości wszystkich jezior jest odbiornikiem punktowych zrzutów ścieków /1986/r.

Ocenia się że około 30% jezior o potencjalnych walorach turystycznych i 70% sztucznych zbiorników wodnych nie odpowiada jakości wód dla tego użytkowania /turystyczno-rekreacyjnego/. Zanieczyszczone rzeki eliminują z możliwości turystycznego użytkowania 9,7 tys. km² powierzchni przywodnej, co stanowi 73% ogółu obszarów potencjalnie przydatnych dla wypoczynku nadrzecznego /13,2 tys. km²/ Natomiast na skutek zanieczyszczenia jezior, wyeliminowanych z użytkowania turystycznego jest około 2,3 tys. km² obszarów co stanowi 6,8 % ogółu terenów wypoczynkowych nadjeziornych /32800 km²/

Walory turystyczne wód śródlądowych są szczególnie zagrożone w następujących obszarach ekologicznego zagrożenia: poznańskim, bydgosko-toruńskim, inowrocławskim, ^τpockim, konińskim, gdańskim i szczecińskim. Łącznie na powyższych obszarach znajduje się, około 950 km² terenów turystycznych funkcjonalnie związanych z wodami śródlądowymi. Występują tu szczególnie ponadnormatywne zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego wód, powierzchniowych oraz degradacja szaty leśnej, co czyni wątpliwym wykorzystanie istniejącego na tych obszarach zagospodarowania turystycznego, /140 tys. miejsc noclegowych tj. około 17,5% ogółem bazy noclegowej/ w tym funkcjonalnie związanych z wodami śródlądowymi 8,5 tys. miejsc tj około 3,3% ogólnej jej wielkości /ponad 200 tys. miejsc/

W obrębie obszarów ekologicznego zagrożenia znajdują się 22 szlaki wędrówkowej turystyki wodnej o łącznej długości około 900 km. tj około 5,8% ogólnej ich długości. Przekroczenia dopuszczalnych norm zanieczyszczenia $\bar{x}$ powietrza atmosferycznego na powyższych obszarach turystycznych związanych funkcjonalnie z wodami powierzchniowymi, występuje na powierzchni około 520 km².

W 1985 r baza turystyczna w kraju wynosiła 8.40.200 miejsc noclegowych, zlokalizowanych w 3060 miejscowościach, obejmujących 70 tys km² tj około 22% powierzchni kraju, zaliczanej do rejonów użytkowania turystycznego /4 km w promieniu miejscowości z bazą turystyczną/.

Większość obszarów względnie intensywnego użytkowania występuje w strefie nadmorskiej i górskiej.

Krajowy ruch turystyczny w 1985 r. osiągnął wielkość:

w obiektach czasowo-wypoczynkowych	3,9 mln osób
w " turystycznych	10,4 mln osób
w " sanatoryjnych	0,9 mln. osób
w " kolonijnych-młodzieżowych	2,1 " "
w ruch nierejestrowany około	33,4 " "

Ponadto ruch weekendowy szacuje się na poziomie 50 mln. osób rocznie. Wielkość bazy noclegowej funkcjonalnie związanej z wodami śródlądowymi wynosi /1985r/ około 346 tysięcy miejsc noclegowych tj. około 41% wielkości bazy turystycznej ogółem w kraju. Cechuje ^{ja} znaczny stopień sezonowości użytkowania bowiem tylko około 43 tysiące miejsc noclegowych użytkowanych, jest całorocznie. /tj. około 12% przy średniej krajowej 29,6%/.

Baza rekreacyjna funkcjonalnie związana z wodami śródlądowymi zlokalizowana jest w 1100 miejscowościach, występujących na pojezierzach, oraz w rejonach sztucznych zbiorników wodnych w woj. krośnieńskim, nowosądeckim, bielskim, opolskim, jeleniogórskim, piotrkowskim i rzeszowskim.

Szacuje się że ruch turystyczny w 1985 r. związany z wodami śródlądowymi wynosił:

- w obiektach turystycznych około 2,4 mln. osób
- w " " wczasowo-wypoczynkowych około 1,4 mln. osób
- na obozach i koloniach 1,1 mln. osób

co stanowi 28,3% analogicznego ruchu w skali kraju oraz ruch nierejestrowany ok. 9 mln. osób.

Wielkość ruchu weekendowego przy i nawodnego szacuje się na poziomie 25-30 mln. osób.

Wędrówkowa turystyka wodna osiągnęła w 1985 r. około 230 tys. osób tj. około 1% ruchu ogólnokrajowego, z równomiernym udziałem turystyki żeglarskiej i kajakowej /1% motorowodnej oraz żegluga pasażerska 6.455 osób.

Aktualnie /1985r./ruch turystyczny związany z wodami śródlądowymi użytkuje w celach wypoczynkowych około 31,2 tys. km² tj. około 75,5 % powierzchni obszarów z walorami funkcjonalnie związanymi z wodami śródlądowymi, co świadczy o znacznych rezerwach i możliwościach w tym zakresie /np. na pojezierzach/ mapa rys. nr. 2.

Ogólna powierzchnia obszarów z walorami wypoczynkowymi w Polsce wynosi 126 tys. km², tj. około 40% powierzchni kraju w tym:

- obszarów I kategorii 10,5 tys. km² = 3,3% powierzchni kraju
- obszarów II kategorii 16 tys. km² tj. około 5,1% powierzchni kraju
- obszarów III kat. 44,1 tys. km² tj. 141 % powierzchni kraju
- obszarów IV kat. 55,2 tys. km² tj. około 17,5% powierzchni kraju

Z ogólnej powierzchni 126 tys. km² obszarów z walorami turystycznymi, i około 41,2 tys. km² powierzchni tj około 32,7% to obszary funkcjonalnie związane z powierzchniowymi wodami śródlądowymi.

Zajmują one około 13,1% powierzchni kraju./patrz mapa nr 2 turystyka wypoczynkowa/ w tym: kat I - 3,9 tys. km², kat. - II 10 tys. km², kat. III - 16,7 km² i około 10,6 km² kat IV. Łącznie obszary I - III ~~każ.~~ zajmują około 30,6 km², tj. 9,8% powierzchni kraju i 24,3% powierzchni obszarów turystycznych, w tym około 10,6 tys. km² to obszary związane z rzekami i około 30,6 tys. km² związane z naturalnymi i sztucznymi zbiornikami wodnymi.

II. OCENA PRZEWIDYWANEGO ROZWOJU TURYSTYKI W LATACH

1986 - 1990.

Jako główny ^{cel} turystycznej polityki państwa w latach 1986 - 1990 i dalej uznaje się stworzenie warunków społeczno-gospodarczych i przestrzennych do pełniejszego zaspokajania turystycznych potrzeb społeczeństwa, odpowiednie do rosnących możliwości ekonomicznych państwa i obywateli.

W okresie tym powinny zostać, osiągnięte następujące cele społeczne w dziedzinie turystyki:

- wyeliminowanie tendencji spadkowych i systematyczny wzrost uczestnictwa w turystyce całego społeczeństwa a zwłaszcza dzieci i młodzieży oraz ludności zamieszkałej na obszarach ekologicznego zagrożenia,
- rozszerzenia wymiany turystycznej z zagranicą,
- poprawę walorów turystycznych,
- poprawę struktury przestrzennej turystyki.

Przyjmując że zasoby obszarów z walorami wypoczynkowymi nie objęte zagrożeniami ekologicznymi wynoszące ponad 112 tys. km², co stanowi 35% powierzchni kraju, w okresie do 1990 r ulegną dalszemu zmniejszeniu w granicach około 10% z uwagi na ograniczone możliwości inwestycyjne w zakresie ochrony środowiska.

Usunięcie zaległości w dziedzinie ochrony środowiska i gospodarki wodnej nie będzie możliwe do 1990 r. Wstępne oceny wskazują, że cel ten można osiągnąć będzie dopiero pod koniec bieżącego stulecia, przy pełnej mobilizacji całej gospodarki i współudziale całego społeczeństwa.

Celem zahamowania procesu dalszej degradacji środowiska przyrodniczego, z walorami turystycznymi należy ^{ob/9c} ~~zająć~~ przede wszystkim ochroną prawną obszary z walorami turystycznymi I i II kategorii, opracować statusy ochrony akwenów i miejscowości użytkowanych turystycznie.

W polityce przestrzennej kraju stosowane będą preferencje i ograniczenia związane z cechami układu przyrodniczego kraju.

W związku z tym w strukturze przestrzennej turystyki nie nastąpią większe zmiany do 1990 r w stosunku do 1985r. /patrz mapa nr 3/

Istniejąca turystyczna struktura przestrzenna kraju ukształtowana została w okresie ostatnich 30-35 lat, przy czym tworzenie jej często miało charakter nieplanowy, wręcz żywiołowy.

Pełne i racjonalne i trwałe wykształcenie się przestrzeni turystycznej nastąpi po 1990 r, a do tego czasu będzie ono miało charakter przejściowy.

Głównymi elementami struktury przestrzennej turystyki do 1990 pozostaną dotychczas ukształtowane jednostki terytorialne i ważniejsze ośrodki recepcji ruchu, ale w niektórych z nich może wystąpić konieczność zmian strukturalnych i funkcjonalnych. Pod tym względem wyodrębniono trzy grupy jednostek terytorialnych /patrz mapa nr 3/

Grupa I - 58 jednostek o powierzchni około 30,8 tys. km² przewidzianych do rozwoju funkcji turystycznych./nie nastąpił zagrożenie walorów turystycznych/

Grupa II 65 jednostek o powierzchni 44,9 tys. km² przewidzianych do utrzymania lub okresowego ograniczenia funkcji turystycznej /wykorzystana aktualnie pojemność turystyczna np. w strefie nadmorskiej do Koszalina po Lebę/

Grupa III - Jednostki przewidziane do ograniczenia i częściowej eliminacji funkcji turystycznej. /nadmierna koncentracja bazy i ruchu turystycznego w obrębie obszarów ekologicznego zagrożenia./

Drugim elementem struktury przestrzennej turystyki będą dyspozycyjne, rozrządowe i recepcyjne ośrodki osadnictwa turystycznego - 220 miejscowości, które również przewidziano do biernej eliminacji bazy, zahamowania rozwoju zdolności, recepcyjnej i przewidziane do czasowego zahamowania rozwoju baz.

Do układów liniowych wiążących poszczególne elementy krajowej struktury przestrzennej turystyki należeć będą drogi międzynarodowe i główne drogi krajowe, magistrale kolejowe, trasy żeglugi pasażerskiej, główne szlaki turystyki pieszej i wodnej.

Śród szlaków wodnych wyróżnić należy, 12 szlaków o randze międzynarodowej /np szlaki górskie na Dunaju, Popradzie i Sanie/ dolinne na Drawie, Brdzie, Wdzie, Czarnej Hańczy, Wielkich Jeziorach Mazurskich itd/ oraz 25 szlaków wodnych o znaczeniu krajowym, które wymagają stosownego zainwestowania .

Stymulującą rolę dla turystyki odgrywać będą nowooddawane do eksploatacji sztuczne zbiorniki wodne w okresie do 1990 r, a mianowicie Dobczyce, Klimkówka, Jeziersko, Mietków, Bukówka, Dobromierz i Łęka,

Hipotezy wielkości ruchu turystycznego w roku 1990 są następujące:

- w obiektach turystycznych 11,9 - 12,0 mln. osób
- w obiektach wczasowo-wypoczynkowych 4,2 mln. osób
- w sanatoriach 0,9 mln. osób
- w obiektach kolonijnych 2,4 - 3,4 mln. osób
- ruch turystyczny nierejestrowany 38,5-39,5 mln. osób
- ruch weekendowy 55,57 mln. osób.

Szacuje się że, w 1990 r ruch turystyczny związany z wodami śródlądowymi wyniesie:

- w obiektach turystycznych 2,7 - 2,8 mln. osób
- w " wczasowo-wypoczynkowych 1,6-1,7 mln osób
- na obozach i koloniach dzieci 1,2 - 1,3 mln osób
- ruch nierejestrowany 10 - 11 mln osób
- ruch weekendowy 17,0 - 32,0 mln osób

Do 1990 r nie zwiększy się ilość miejsc noclegowych, a wszelkie środki finansowe kierowane będą na modernizację i remonty istniejącej bazy.

Ze względu na sytuację ekonomiczną preferowane będą wyjazdy do bazy taniej a więc kempingów, pól biwakowych, kwater prywatnych na wieś do rodzin, na letniska z własnym wyposażeniem.

III. OGÓLNE ZASADY DZIAŁANIA I UWARUNKOWANIA ROZWOJU TURYSTYKI ZWIĄZANEJ Z WODAMI ŚRÓDLĄDOWYMI.

Rozwój struktury przestrzennej turystyki związanej z wodami śródlądowymi zależy od następujących przesłanek i uwarunkowań;

- trendu wzrostu ludności;
- czasu wolnego od pracy i nauki,
- poziomu dochodów ludności
- stanu przepisów prawnych,
- stanu walorów środowiska przyrodniczego kraju, w tym szczególnie jakości wód,
- preferowanego i porządanego modelu obsługi ruchu turystycznego,
- rozwoju przyjazdowej turystyki zagranicznej,
- stanu zagospodarowania turystycznego wód powierzchniowych itp.

Przesłanki i uwarunkowania powyższe umożliwiają na określenie rejonów i miejscowości o funkcji turystycznej w perspektywie do 2010 r., które obrazuje mapa nr 4.

W przyszłościowym modelu struktury przestrzennej turystyki w Polsce do 2010 r. zakłada się wykształcenie dwu podstawowych układów a mianowicie;

- struktury zwartej względnie stabilnej o wysokim stopniu organizacji i obsługi, oraz
- struktury rozproszonej, zmiennej i samoorganizującej się lokalnie.

Wysoki aktualnie jak i przyszłościowy udział społeczeństwa w wypoczynku przy i nawodnym /weekendowym jak i długopobytowym/ wynika z możliwości kąpieli nie tylko słonecznej, ale przede wszystkim wodnej, jak również możliwości korzystania ze sprzętu pływającego w zależności od posiadanych sprawności fizycznych jak i nabytych uprawnień przez rekreantów.

- Komfort plażowania i kąpieli w wodach śródlądowych warunkują
- dobra jakość wód /minimum II klasa czystości/
 - w miarę stabilny poziom wody w kąpielisku, wahania wody do 0,6m
 - korzystnie ukształtowane - dostępne brzegi zbiornika, do których należą brzegi suche płaskie i poлогіe o spadkach nie przekraczających 25%

Warunki powyższe umożliwiają ponadto lokalizację obiektów i urządzeń infrastruktury turystycznej, sprzętu sportowo-pływającego, hangarów/

Na odcinkach brzegów podmokło-bagiennych, kłifowych oraz autrepopogenicznych /zaperach boczných/ lokalizowanie kąpielisk i plaż wymaga niezbędnych zabiegów adaptacyjnych i zabezpieczeń zapewniających komfort jak i bezpieczeństwo użytkowników.

Reżim hydrologiczny rzek oraz sztucznych zbiorników wodnych /a w szczególności zbiorników na Wiśle/ warunkuje budowę urządzeń cumowniczych nabrzeża, kładek, pomostów oraz przystani i portów sportowo-turystycznych. Urządzenia powyższe nie mogą wchodzić w światło łóża spływu wielkich wód jak i kryłodowej, które spowodować mogłyby nadpiętrzenie wód w zbiorniku oraz dewastację nie tylko wspomnianych wyżej urządzeń, ale również budowli wodnej. Racjonalne użytkowanie turystyczne naturalnych i sztucznych zbiorników wodnych, wód powierzchniowych wymaga przestrzegania następujących zasad:

- zasady honorowania - uwzględniania wiodących i komplementarnych funkcji akwenu,
- zasady bezpiecznego i bezkolizyjnego funkcjonowania urządzeń technicznych budowli wodnej
- zasady reżimu hydrologicznego zbiornika - rzeki skanalizowanej w tym głównie granic max - awaryjnego piętrzenia, spływu wielkich wód i kry lodowej,
- zasady uwarunkowań fizjograficznych obiektywnie określającej warunki wypoczynku przy i nawodnego,
- zasady naturalnej ekohiżności rejonów użytkowanych turystycznie
- zasady selektywnego zagospodarowania i wykorzystania turystycznego terenów przyzbiornikowych w zależności od funkcji tych terenów / i stopnia ich ochrony, /
- zasady uwarunkowań techniczno-prawnych budowli wodnej,
- zasady uwarunkowań higieniczno- zdrowotnych sanitarnych wypoczynku.

Ustabilizowanie i wzmocnienie gospodarki kraju po 1995 r umożliwi w przyszłości budowę niewielkich sztucznych zbiorników wodnych o wyłączonej funkcji rekreacyjnej, co będzie miało szczególne znaczenie w kreowaniu funkcji rekreacyjnej w strefach wypoczynkowych dużych miast.

IV. OCENA PROGNOSTYCZNA ROZWOJU TURYSTYKI W PERSPEKTYWIE

EO 2010 roku.

Model struktury przestrzennej turystyki w perspektywie do 2010 r, składał się będzie z dwóch podstawowych układów a mianowicie;

- struktury zwartej, względnie stabilnej o wysokim stopniu organizacji i obsługi,
- struktury rozproszonej, zmiennej i samoorganizującej się lokalnie /patrz mapa nr 4/.

Strukturę zwartą utworzą zespoły jednostek terytorialnych o wysokich walorach turystycznych i przewadze długookresowych form ruchu turystycznego, o znacznej wielkości, przeznaczone do kompleksowej obsługi i zagospodarowania zgodnie z zasadami ochrony środowiska i ład przestrzennego.

Uwzględniając potrzebę komfortu wypoczynku, jak i ochronę środowiska, rozwój miejscowości wypoczynkowych, nie powinien przekraczać wielkości 10 tys. miejsc noclegowych.

Recepcja wypoczynku długookresowego koncentrować się będzie w 72 miejscowościach, a ruchu krajoznawczego w około 70 miastach o znaczeniu krajowym i międzynarodowym.

Znacząca rola przypadanie turystyce leczniczej i profilaktyce uzdrowiskowej. Drogocenne źródła termalne na obszarze Nizy Polskiego umożliwią turystyczną aktywizację tej strefy kraju, zarówno dla wypoczynku krajowego jak i zagranicznego.

Turystyka zagraniczna rozwijać się będzie w dużych ośrodkach zabytkowych, uzdrowiskach w krainie Wielkich Jezior Mazurskich, Bieszczadach, strefie górskiej i nadmorskiej.

Warunki dla wypoczynku weekendowego, zostaną zapewnione przede wszystkim wokół istniejących lub rozwijających się aglomeracji, poprzez wzbogacenie walorów rekreacyjnych tych rejonów między innymi na drodze budowy niewielkich zbiorników wodnych o wyłączonej funkcji rekreacyjnej. /Podpiętrzenia rzek i cieków/

Atrakcyjną - turystyczną funkcję spełniać będą szlaki wodne o znaczeniu międzynarodowym do których zaliczyć należy, Dunajec, Poprad, San, Drawę, Brdę, Wdę, Czarną Hańczę, kanał Augustowski, jezioro Raduńskie, Iławskie czy Kanał Elbląski.

Ważną rolę w całokształcie turystyki przy i nadwodnej spełniać będą również turystyczne szlaki wodne o znaczeniu krajowym, które wobec istniejących zaniedbań uznaje się za niezbędne podjęcie stopniowego ich zagospodarowania za pomocą obozowisk i stacji turystycznych oraz wielofunkcyjnych bez wyjściowych i końcowych głównie poprzez wykorzystanie istniejących obiektów nadwodnych.

Zarysowana struktura przestrzenna turystyki w perspektywie 2010 r., rzutuje na konieczność ochrony środowiska na tych obszarach jako warunek możliwości ich użytkowania dla celów wypoczynkowych. Zmiany, które w świetle zarysowywanych obecnie hipotez rozwoju demograficznego i społeczno-gospodarczego kraju oraz dotychczas sporządzanych prognoz turystycznych zajść mogą w wielkości i strukturze krajowego ruchu turystycznego w horyzoncie 2010 roku przedstawia tablica A.1.

Tab. A.1.

HIPOTEZA ROZWOJOWA RUCHU

TURYSTYCZNEGO W POLSCE DO ROKU 2010

określenie	RTRO	RTO	RTRIM	TRW	TK	WAT
1	2	3	4	5	6	7
<u>rok 1986</u>						
mln.osób	17.9	53.4	2.1	52.0	2.07	47.6
mln.km ² noclegów	125	278	29.4	-	-	-
<u>rok 1990</u>						
mln. osób						
min	19.5	58	2.4	55.0	2.18	49.7
max	20.5	60	3.4	57.0	2.20	50.8
mln.noclegów						
min	132	294	35	-	-	-
max	141	321	50	-	-	-
<u>rok 1995</u>						
mln.osób						
min	23.0	70.5	3.0	64	2.5	55.4
max	25.0	75.0	4.5	69	2.6	58.4
mln.noclegów						
min	133	340	45	-	-	-
max	170	387	65	-	-	-
<u>rok 2000</u>						
mln.osób						
min	26.0	86.0	4.0	75	2.9	63.6
max	30.0	105.0	6.0	81	3.4	67.0
mln.noclegów						
min	180	392	56	-	-	-
max	216	495	80	-	-	-

1	2	3	4	5	6	7
ln osób		rok 2010				
min	30.5	109.0	6.3	90	3.9	76.3
max	36.0	131.0	9.0	105	5.2	82.1
ln noclegów						
min	213	610	90	-	-	-
max	258	630	125	-	-	-

Objaśnienia do Tabeli nr 1.

RTRO - ruch turystyczny rejestrowany ogółem,

RTO - ruch turystyczny ogółem

RTRDM - ruch turystyczny rejestrowany dzieci i młodzieży,

TRW - turystyczny ruch weekendowy,

TK - turystyka kwalifikowana

WAT - współczynnik aktywności turystycznej,

W stosunku do pięciolecia 1985 - 1990 przewidywane zmiany w ostatniej dekadzie XX wieku charakteryzować się będą następującymi tendencjami:

- średnio roczne tempo wzrostu, przeciętne dla wszystkich segmentów ruchu turystycznego łącznie z turystycznym ruchem weekendowym zwiększy się dość istotnie: z ok. 3% w pięcioleciu 1985 - 90 do ok. 4,5%.
- zmniejszy się udział ruchu rejestrowanego w ogólnym ruchu turystycznym /RTRO względem RTO/, co będzie m.in. następstwem zwiększonej popularności turystyki carawaningowej oraz urlopów spędzanych w t.zw. drugich domach i pobyków u kx rodziny na wsi
- wzrośnie współczynnik aktywności turystycznej społeczeństwa z 46.4% w r. 1985 do ok. 65% w r. 2000, a także, jako wynik społecznej polityki państwa,

- wzrosnąć udział turystyki dzieci i młodzieży w ogólnym ruchu turystycznym /rejestrowanym - RTR0/ z 11% w r. 1985 do średnio 19% w r. 2000.

Ponadto od połowy lat 90-tych oczekiwać należy przewartościowania znaczenia czynników zewnętrznych oddziałujących na ruch turystyczny przy czym na czoło wysuną się: czynniki ekonomiczne /fundusz spożycia, będący pochodną dochodu narodowego wytworzonego/ i polityczne /funkcja opiekuńcza państwa/, podczas gdy atrakcyjność oferty turystycznej /a zatem czynnik emocjonalny/ i stan bazy transportowej /czynniki techniczny/ spadną na dalsze pozycje. Z umiarkowanym optymizmem - oczekiwać należy poprawy stanu środowiska w regionach turystycznych oraz możliwości rozbudowy infrastruktury turystycznej w tych regionach, co wiąże się ze skutecznością realizacji "Przestrzennego programu turystycznego zagospodarowania Polski do r. 1995".

Okres pierwszej dekady XXI wieku cechować się będzie ogólnym zmniejszeniem tempa wzrostu ruchu turystycznego we wszystkich jego segmentach w stosunku do ostatniej dekady XX wieku /średnio roczne tempo wzrostu dla wszystkich segmentów ruchu turystycznego zmniejszy się odpowiednio z 4.4 % do 2.4%/

W całym prognozowanym 25-cio leciu wyróżnić będzie można pod względem tempa wzrostu ruchu turystycznego 3 fazy: faza ostatecznego przewyciężenia tendencji kryzysowych przy umiarkowanym tempie wzrostu w 2 - giej połowie lat 80-tych, druga faza: przyspieszenie w ostatniej dekadzie obecnego stulecia, związane z przewidywanym ożywieniem gospodarczym, trzecia faza - to pierwsza dekada XXI wieku w której nastąpi zwolnienie tempa wzrostu ruchu turystycznego charakterystyczne dla procesów nasycania zaspokojenia określonej potrzeby społecznej.

Podobnie jak w poprzednim dziesięcioleciu najwyższą dynamikę rozwojową reprezentować będzie ruch turystyczny dzieci i młodzieży - pod warunkiem, że opiekuńcza rola państwa nie powinna w tym okresie ulec osłabieniu. Również zwiększy się udział w ruchu turystycznym populacji tzw "trzeciego wieku", co będzie wynikiem przedłużenia ogólnej długości życia i poprawy opieki zdrowotnej emerytów i rencistów. Odnośnie tej grupy ludności nie przeprowadzono w tym opracowaniu analizy liczbowej, natomiast jeśli chodzi o udział młodzieży w ogólnym ruchu turystycznym, rejestrowanym /TRIM wobec RTR0/ to wskaźnik tego udziału wzrośnie w r. 2010 do 23% wobec 19% w r. 2000.

Również dynamika turystycznego ruchu weekendowego plasować się będzie powyżej średniej a to ze względu na dalszy przewidywany rozwój motoryzacji indywidualnej i zwiększającą się różnicę między zdegradowanymi ekologicznie wielkomiejskimi miejscami zamieszkania a stopniowo rekultywowanymi obszarami turystycznowo-wypoczynkowymi. Przewiduje się, że w r. 2010 statystyczny Polak uczestniczyć będzie 3 - krotnie w ciągu roku w wyjazdach weekendowych / w r. 2000 - dwukrotnie, w 1985 - 1.3 raza/.

Z innych cech charakteryzujących przewidywany rozwój ruchu turystycznego w Polsce w horyzoncie czasowym 2010 roku wymienić można:

- dalsze zmniejszenie udziału ruchu rejestrowanego /RTR"/ w stosunku do ruchu turystycznego ogółem /RT"/, co będzie kontynuacją tendencji z poprzedniego dziesięciolecia;
- wyraźny wzrost średniej liczby noclegów udzielonych w bazie rejestrowanych /na 1 mieszkańca/ - z 33 w r. 1985 do średnio 4.9 w r. 2000 i 5.7 w r. 2010;

- zaznaczy się również w r. 2010 wzrost udziału uczestników turystyki kwalifikowanej /TK/ w ogólnym ruchu turystycznym rejestrowanym /RTR*/ ze średnio 11.6% w r. 1985 do ok. 14%. Uwzględnić jednak należy, że do obliczeń przyjęto jedynie turystykę kwalifikowaną organizowaną przez PTTK wg T. Lobożewicza faktyczną ilość uczestników turystyki kwalifikowanej szacować trzeba jako 3-krotnie wyższą. Ogólna tendencja wykazuje w perspektywie korzystną ewolucję w uprawianiu tej najbardziej wartościowej z wielu względów formy turystyki/.

Syntetyzującym wskaźnikiem m charakteryzującym ogólne tendencje rozwojowe ruchu turystycznego jest współczynnik aktywności turystycznej społeczeństwa /WAT/. W r. 2010 osiągnąć powinien ten wskaźnik optymalny poziom ok. 75.5 - 85.5% co świadczyć będzie, że potrzeby turystyczne społeczeństwa polskiego zostaną - wg tej hipotezy - w końcu pierwszej dekady XXI stulecia zaspokojone w sposób optymalny.

Oczywiste jest, że warunkiem spełnienia się tej /optymistycznej w zasadzie/ oceny prognostycznej jest, powstrzymanie zjawisk kryzysowych w kraju, skuteczne przeciwdziałanie zagrożeniom ekologicznym i pełna realizacja wszystkich zamierzeń planistycznych przewidzianych w "Przestrzennym programie zagospodarowania turystycznego Polski do r. 1995".

Zmiany w rozmieszczeniu przestrzennym ruchu turystycznego możliwe do przewidywania w oparciu o analizę statystycznych serii historycznych i obliczonych na ich podstawie trendów przyszłościowych przedstawia tablica 2.

Tab.2.

Hipoteza Zmian

w przestrzennym rozmieszczeniu ruchu turystycznego rejestrowanego
w obiektach turystycznych i wczasowo-wypoczynkowych do r. 2010.

Grupa województw	wielkość ruchu turystycznego w mln. osób.			
	1986	1995	2000	2010
wielkomiejskie	3,52	4,25	4,37-4,40	4,50-4,86
nadmorskie	2,92	3,42	3,38-3,62	3,43-3,62
górskie	3,80	4,53	4,76-4,90	5,24-5,40
pojezierne	3,10	3,89	4,30-4,54	5,05-5,35
pozostałe	3,05	3,53	3,82-3,86	4,15-4,34
Polska ogółem	16,39	19,62	20,63-21,32	24,73-27,66

Objaśnienia:

woj. wielkomiejskie - stołeczne warszawskie, katowickie,
krakowski, łódzkie i wrocławskie

woj. nadmorskie - elbląskie, gdańskie, słupskie, koszalińskie,
szczecińskie,

woj. górskie - bielskie, nowosądeckie, krośnieńskie, Jelenio-
górskie i wałbrzyski;

woj. pojezierne - bydgoskie, gorzowskie, olsztyńskie, pilskie,
suwalskie, toruńskie, włocławskie, zielono-
górskie.

Zmiany zachodzące w przedstawionych w tej tabeli 5-ciu grupach województw charakteryzują się ogólnie ich niewielkim zakresem świadczącym o małej podatności struktury przestrzennej ruchu turystycznego na procesy różnicujące nawet na przestrzeni dłuższych okresów czasu. Wynika to z niezmiennych w zasadzie walorów turystycznych kraju, powolnych zmian w infrastrukturze turystycznej oraz ustabilizowanych w swej strukturze przestrzeni źródeł ruchu turystycznego /głównie wielkie aglomeracje miejskie i sieci dróg komunikacyjnych. Nie zmienia tej prawidłowości /stabilności struktury przestrzennej ruchu turystycznego/ nawet fakt poważnych wahań w ilościowym natężeniu ruchu turystycznego co obserwowano na początku lat 80-tych.

Nie mniej zarówno w wyniku pewnych przesunięć w upodobaniach społecznych, jak i świadomego oddziaływania ze strony organizatorów i realizatorów polityki turystycznej państwa /zwłaszcza w zakresie zagospodarowania i inwestycji turystycznych^{x/}/ przewidzieć można zarysowanie się poniżej secharakteryzowanych tendencji:

- przy średniej dynamice w całym okresie historycznym i prognozy udział województw wielkomiejskich ulegać będzie pewnym wahaniom, żeby w horyzoncie roku 2010 osiągnąć poziom wskaźnika struktury nieco niższy niż w roku 1986;

x/ mowa tu zwłaszcza o szeregu przedsięwzięć promujących rozwój ruchu turystycznego w niektórych obszarach /pojeziernych, górskich/ i ograniczających w innych /nadmorskich/ przewidzianych do realizacji w "Przestrzennym programie turystycznego zagospodarowania Polski do r. 1995 /I.T. Wrzesień 1985r./

- trwałą tendencję spadkową udziału w całości ruchu krajowego obserwować będzie można w woj. nadmorskich, przy czym /jeśli oddziaływanie hamujące okaże się skuteczne - a takie założenie przyjęto/ spadek ten będzie dość znaczny, tj ok. 15,3% w r. 2010 wobec 18% całości ruchu w r. 1986;
- ustabilizowany /po lekkim spadku w okresie historycznym/ będzie udział w całości ruchu województw górskich; do naturalnego potencjału walorów turystycznych tych obszarów dołączy się świadome oddziaływanie zmierzające zwłaszcza do aktywizacji turystyki poza sezonami letnimi, ku czemu te obszary mają najlepsze warunki;
- wobec ograniczenia ruchu turystycznego w woj. nadmorskich "substytucyjna" niejako polityka zapowiedziana w opracowanym przez b. GKT "Programie rozwoju turystyki w Polsce do r. 1995" promowana będzie turystykę w województwach pojeziernych, realizując tym samym dawno określone cele deglomeracji ruchu turystycznego, zwłaszcza szkodliwej jego koncentracji w sezonie letnim w pasie nadbałtyckim. Wyrazem tego jest najwyższa dynamika rozwojowa przewidziana dla tej grupy województw i wzrost udziału turystów odwiedzających tych właśnie 9 województw w całości ruchu krajowego z ok. 19% w roku 1986 do 22,5% w r. 2010. Ruch turystyczny w obszarach pojeziernych zrówna się prawie zdzierżącymi przez cały czas prymat w tym zakresie województwami górskimi;
- ruch w pozostałych 25 województwach nie będzie ulegał większym zmianom i w całym badanym okresie utrzyma swój mniej więcej 18-procentowy udział w całości krajowej, tak, że koncentracja ponad 80-ciu procent całości ruchu w połowie województw pozostanie i w okresie perspektywnym cechą w zasadzie nie zmienioną.

Sformułowana powyżej hipoteza zmian dotyczy tylko ruchu turystycznego rejestrowanego w obiektach turystycznych i wczasowo-wypoczynkowych. Dla określenia perspektywicznych zmian rozkładu przestrzennego wszystkich segmentów ruchu turystycznego, brak jest w chwili obecnej dostatecznych przesłanek i możliwości.

Jako punkt wyjścia sformułowania pregnastycznej oceny ruchu turystycznego związanego z wodami śródlądowymi w horyzoncie 2010 roku przyjęto założenia, że

- zgodnie z wytycznymi "Programu przestrzennego zagospodarowania turystycznego Polski do 1995 roku"/1984/ sukcesywnie odbywać się będzie, w tym również po 1005 roku - tj. w całym horyzoncie czasowym do 2010 roku restrukturyzacja przestrzenna zainwestowania, w tym samym i ruchu turystycznego. Jak już uprzednio wspomniano, zgodnie z w/w "Programem..." przewiduje się deglomerację nadmorskiego ruchu turystycznego, z terenów położonych w obrębi "obszarów ekologicznego zagrożenia", innych obszarów o daleko zaawansowanych procesach degradacji środowiska przyrodniczego oraz z terenów nadmiernej koncentracji ruchu turystycznego i z terenów, które z racji przewidywanych innych funkcji gospodarczo-przestrzennych utracą swoje walory turystyczne.
- ruch turystyczny z w/w terenów skierowany będzie głównie na obszary z walorami turystycznymi górskiej i pojeziernej strefy krajobrazowej. Nie przewiduje się jednak zwiększenia intensywności użytkowania już istniejących zbiorników sztucznych, które z reguły odznaczają się nadmierną koncentracją ruchu turystycznego /np. Dębe, Rożnów, Perąbka, Turawa i inne/.

- peczęwszy od 1990 roku nastąpi skuteczne zahamowanie procesów degradacji środowiska przyrodniczego kraju, w tym również środowiska wodnego, a w dalszym etapie jego poprawa, co będzie miało niebagatelny wpływ na stan walorów turystycznych. Poprawa stanu czystości przynajmniej części rzek stanowiących potencjalne walory dla nadwodnego wypoczynku i wędrówek wodnych, będzie miało duże znaczenie dla dalszego rozwoju różnych form ruchu turystycznego a powstałe w okresie perspektywicznym nowe sztuczne zbiorniki wodne, o ile na to im pozwoli funkcja gospodarcza powinny stać się znacznymi walorami turystycznymi. Przedstawione założenia, jak również uprzednio uwzględniona w hipotezie rozwoju ruchu turystycznego w skali kraju - szczególnie w odniesieniu do zależności czynników społeczno-gospodarczych, stanowią zespół zmiennych wpływających bezpośrednio na kształtowanie się przyszłościowego ruchu turystycznego w ujęciu ilościowym, strukturalnym i przestrzennym. Dlatego przedstawione dane ilustrujące hipotetyczny ruch turystyczny związany z wodami śródlądowymi traktuje się jako wartości orientacyjne.

Hipotezę rozwoju ruchu turystycznego związanego z wodami śródlądowymi w horyzoncie 2010 roku w wartościach liczbowych ilustruje tab. 3. Za punkt wyjścia przyjęto dane liczbowe /statystyczne i szacunkowe/ wielkości ruchu turystycznego w różnych jego segmentach określone w 1985 roku.

I tak, zgodnie z wcześniejszą prognozą przewiduje się, że ruch rejestrowany ogółem do 1990 roku wzrośnie do wartości 6,5 - 6,8 mln. osób, wykazując dynamikę wzrostu w stosunku do 1985 roku w granicach 12,2 - 18,4%.

Wartość tą powinno uzyskać się drogą efektywniejszego wykorzystania istniejącej infrastruktury turystycznej. Dwa kolejne horyzonty czasowe /1995 i 2000 r./ powinno odznaczać się większą dynamiką wzrostu tj. w granicach 20-27% w skali poszczególnych pięcioleci. Jest to tendencja zgodna z hipotezą rozwoju ogólnokrajowego ruchu turystycznego.

Natomiast w przedziale czasowym 2000 - 2010 roku dynamika wzrostu ruchu turystycznego - po ustabilizowaniu się potrzeb turystycznych społeczeństwa w poprzedniej dekadzie - powinna być dwukrotnie mniejsza. Przewiduje się, że w horyzoncie 2010 roku ruch turystyczny rejestrowany ogółem osiągnąć może rozmiary w granicach 8,6-10,2 mln osób, tj ok. 28,2 - 28,3% analogicznego segmentu ruchu ogólnokrajowego.

Pregnozując rozwój ruchu turystycznego ogółem /ruch turystyczny rejestrowany i nierejestrowany/ przyjęto założenia, że dynamika jego wzrostu w poszczególnych przedziałach czasowych kształtować się powinna na poziomie co najmniej średniej krajowej tego segmentu ruchu. Przyjmując za podstawę szacunek wielkości tego segmentu ruchu turystycznego w 1985 roku na poziomie 13,9 mln osób przewiduje się, że w kolejnych przedziałach czasowych kształtować się on będzie na poziomie 1990 r. - min 15,5 max - 16,8 mln osób, 1995r - min 19,3 max 20,5 , 2000r - min 23,6 max - 28,7 mln osób, a w okresie docelowym - 30 - 36 mln osób, /tj. ok. 27,5% ruch ogólnokrajowego/ co daje dynamikę wzrostu w granicach 21,6% - 25,9%.

Tab. 3.

Hipoteza rozwoju ruchu turystycznego związanego
z wodami śródlądowymi

Lata	Segmenty ruchu turystycznego w mln. osób				
	RTRO	RTO	RTW	TK	TW
1985	4,9	13,9	25,30	0,6	0,23
1990	5,5-5,8	15,5-16,8	27-32	0,7	0,3-0,
1995	65-7,1	19,3-20,5	32,25	0,75-0,9	0,34-0,
2000	7,4-8,5	23,6-28,7	37-40	0,9-1,02	0,38-0,
2010	8,6-10,2	30,0-36,0	45,50	11,7-15,6	0,4-0,4

Objaśnienia:

RTRO - ruch turystyczny rejestrowany ogółem

RTO - ruch turystyczny ogółem /bez weekendów/

RTW - ruch turystyki weekendowej

TK - turystyka kwalifikowana

TW - wędrownicza turystyka wodna

Obserwując wieloletnią restrukturyzację ruchu turystycznego idącą w kierunku wzrostu udziału ruchu nierejestrowanego, wydaje się, że powyższa prognoza jest słuszna, tym bardziej, specyfika walorów turystycznych wód śródlądowych sprzyja rozwojowi ruchu nierejestrowanego.

Podobnie jak poprzedni segment ruchu turystycznego, rozwój ruchu turystyki weekendowej kształtować się będzie zgodnie z hipotezą ruchu ogólnokrajowego. Przyjmuje się, że w horyzoncie 2010 roku osiągnie on wielkość 45-50 mln. osób, tj 50% ruchu ogólnokrajowego.

W docelowym okresie perspektywicznym przewiduje się również prawie dwukrotny wzrost wędrowkowej turystyki wodnej, tj. od 0,23 mln osób w 1985 roku do ok. 0,4 - 0,45 mln osób w 2010 roku, z równomiernym udziałem turystyki żeglarskiej i kajakowej. Należy jednak przewidzieć pewną restrukturyzację przestrzenną tego ruchu. I tak, ze względu na już obecnie nadmierną koncentrację ruchu wędrowkowej turystyki żeglarskiej w rejonie Wielkich jezior Mazurskich, rozwój tej formy turystyki należy preferować na innych szlakach pojeziernych oraz żeglarskich szlakach rzecznych, o ile nastąpi na nich pożądana poprawa stanu czystości wód. Natomiast w stopniu większym jak dotychczas wykorzystywane być powinny szlaki kajakowe o randze ogólnokrajowej, z wyraźnym odciążeniem szlaku Czarnej Hańczy i Kanału Augustowskiego oraz Krutyni.

V. Generalne uwarunkowania perspektywicznego rozwoju turystyki związanej z wodami śródlądowymi oraz postulaty pod adresem Narodowego Programu Ochrony Środowiska.

Nadrzędną przesłanką umożliwiającą rozwój turystyki opartej na wodach śródlądowych, jest przede wszystkim pożądana jakość wód /minimum druga klasa czystości/. Nie ulega oczywiście wątpliwości, że rozwój tej formy turystyki wymaga również nakładów inwestycyjnych na budowę oraz zakup zarówno urządzeń, jak i obiektów infrastruktury technicznej przy i nawodnej /sprzętu pływającego/ dla racjonalnego i bezpiecznego wypoczynku.

Pomijając aspekty w tym przypadku technicznego wyposażenia omawianej formy turystyki pozostaje do rozwiązania podstawowy stymulator jej rozwoju wynikający z uwarunkowań niezbędnej jakości wód. Postępujący proces degradacji środowiska wodnego, ulec musi zahamowaniu i stworzeniu warunków stopniowej jego poprawy.

Zahamowaniu degradacji wód, a następnie przywróceniu pożądanego stanu czystości /minimum II klasa/ wymagać będzie znaczących nakładów inwestycyjnych.

Głównymi sprawcami i źródłami zanieczyszczeń wód, są ścieki komunalne i przemysłowe, a zanieczyszczeń atmosfery - energetyka i niektóre rodzaje przemysłu /Hutnictwo, chemia, przemysł cementowy i inne/

Uzyskanie poprawy stanu czystości wód /zgodnie z docelową klasyfikacją/, możliwe będzie około 2000 roku. To generalne założenie koncepcji krajowego, programu ochrony środowiska /1984r/ dot. obszaru całego kraju ulec powinno modernizacji, w świetle potrzeb i wymogów turystyki.

Modernizacja koncepcji poprawy czystości wód względnie, zahamowania procesu jej degradacji w świetle potrzeb i wymogów turystyki polegać powinna na przejęciu przez władze szczebla makroregionalnego, regionalnego jak również lokalnego odpowiedzialności za istniejący stan oraz tworzenia koncepcji działań zarówno o charakterze inwestycyjnym, jak i bezinwestycyjnym mającym na celu likwidację zagrożeń jakości wód jak i środowiska przyrodniczego, stanowiących podstawę dla rozwoju rekreacji przy i nawodnej.

Działaniem takim sprzyja generalnie koncepcja przestrzennego rozwoju gospodarczego kraju w perspektywie do 2010 r. Koncepcja powyższa przyjmuje, że w perspektywie do 2010 r nie zajdą poważniejsze zmiany w strukturze przestrzennej kraju za wyjątkiem takich regionów, jak region Bełchatowski, Lubelskie Zagłębie Węglowe czy region Połaniec.

Stabilność funkcjonalna ukształtowanych regionów gospodarczych kraju, łącznie z ukształtowanymi regionami turystycznymi korzystanie wpłynie na planowaną stabilność struktury przestrzennej turystyki w kraju w perspektywie 2010 roku albowiem wynika ona z uwarunkowań tej struktury, która charakteryzować się będzie niezmiennymi parametrami przestrzennymi w perspektywie 2010 r.

Trafność i racjonalność tej struktury na dziś bez zasadniczych zmian w podstawowych funkcjach gospodarczych w perspektywie 2010, zapewni jej racjonalność przestrzenną w 2010 r przy konsekwentnym przestrzeganiu polityki lokalizacyjnej w szczególności na proponowanych obszarach turystycznych kraju /patrz mapa nr 4/.

Głównymi regionami turystycznymi w przewidywanej strukturze przestrzennej do 2010 r będą: generalne; strefa pojezierna i strefa górską kraju. Mając na uwadze walory turystyczne tych stref, stan zainwestowania turystycznego, tradycje ich funkcji turystycznych, należy objąć szczególną ochroną walory turystyczne tych obszarów, objęcie w pierwszej kolejności ochroną tych regionów ułatwia w szczególności rolniczo-leśny ich charakter występowanie źródłowych odcinków rzek, na tych obszarach i jak dotychczas najmniej narażonych na zanieczyszczenia z uwagi na wspomniane ich funkcje gospodarcze, nie kolidujące na ogół z turystyką.

Ochrona tych rejonów, leżąc powinna w kompetencji wybranych resortów i urzędów bezpośrednio związanych z ochroną środowiska a dotyczących, ochrony przyrody /rezerwaty przyrody, parki narodowe, parki krajobrazowe, / ochrony gleb rolniczych i leśnych ochrony obszarów z walorami turystycznymi.

Kompetentnymi resortami koordynującymi regionalną i lokalną działalnością w zakresie ochrony wymienionych wyżej komponentów przyrody i form krajobrazu powinny być, Ministerstwo Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych, Ministerstwo Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki żywnościowej, oraz Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki.

Działalność ta powinna być wspomagana przez różne organizacje społeczne, polityczne i zawodowe, bowiem podejmowany program ochrony środowiska może być programem narodowym wtedy, kiedy będzie dotyczył nie tylko Państwa jako całości, ale również każdej najmniejszej nawet organizacji i społeczności, jak i każdego obywatela w szczególności. Ważną rolę mogą odegrać tu również samorządy terytorialne.

Zakres działań powyższych jednostek organizacyjnych objąć powinien następującą problematykę zmierzającą do poprawy i ochrony środowiska przyrodniczego w kraju.

Problematykę tą podzielić można na trzy zasadnicze grupy tematyczne a mianowicie:

- działania inicjatywne
- działania inwestycyjne
- działania bezinwestycyjne - formalno-prawne
- działania i prace społeczne zarówno o charakterze projektowo-konstrukcyjnym jak i wykonawczym.

Działania inicjatywne stymulowane powinny być przez organizacje polityczne-społeczne i zawodowe polegające na wykazywaniu zaniedbań oraz wskazywaniu rozwiązań które przyczyniałyby się - wpływały na hamowanie procesu degradacji a nawet często bezmyślnemu czy nieświadomemu niszczeniu środowiska przyrodniczego kraju. /kontrola społeczne, badania naukowe, referowanie na konferencjach, spostrzeżeń i wyników badań, dyskusje, krytyka publikacje w miejscowej prasie itp./

Działania inwestycyjne - oprócz racjonalnego wykorzystania środków inwestycyjnych przeznaczonych przez resorty z puli centralnej, gromadzić należałoby środki wygospodarowane przez poszczególne zakłady, produkcyjne tworząc spółki np. wodno-

melioracyjne, które mogłyby finansować wspólne przedsięwzięcia na danym obszarze z korzyścią dla wszystkich użytkowników wód, jak i środowiska przyrodniczego. Inicjatywa powoływania spółek wodno-melioracyjnych lub podobnych jednostek organizacyjnych, leżeć powinna w gestii zarówno x organizacji społeczno-politycznych jak i jednostek administracyjnych szczebla podstawowego lub wojewódzkiego.

Bezinwestycyjna działalność na rzecz ochrony środowiska naturalnego posiadać może wyjątkowo szeroki i bogaty zakres merytoryczny, dotychczas na ogół mało wykorzystany, w działalności organizacyjnej.

Do wiedzących w tym zakresie działań wymienić można było między innymi, konieczność nowelizacji przepisów prawnych w zakresie realizacji programu tworzenia i ochrony parków narodowych, krajobrazowych oraz stref chronionego krajobrazu. Istniejące w tym zakresie przepisy prawne są nieprecyzyjne, niekonsekwentne i nieskuteczne.

Niezbędne jest również objęcie ochroną prawną terenów strictly turystycznych, które dotychczas nie posiadając żadnego pod tym względem oparcia prawnego, zajmowane mogą być pod dowolne zagospodarowanie często sprzeczne z wymogami i potrzebami turystyki. Objęcie ich ochroną prawną postawi tamę bezinwestycyjną lokalizacji obiektów powodujących ich degradację. Szczegółowe wyznaczenia rejonów turystycznych wraz z ich objęciem pełną ochroną prawną, powinno zostać dokonane w planie gminy i konsekwentnie przestrzegane przez te podstawowe jednostki administracyjno-gospodarcze kraju.

Eliminacja wpływów zanieczyszczeń atmosferycznych na rejon turystyczny wobec dużej labilności zanieczyszczonego powietrza atmosferycznego, podlegać powinna ochronie leżącej w kompetencji władz centralnych, Ministerstwa Ochrony Środowiska i Zasobów Naturalnych, rozwiązującego powyższy problem w skali globalnej, albowiem lokalne w tym zakresie działania nie będą zawsze skuteczne.

Również miejscowe społeczności oraz jednostki administracyjne gospodarze i organizacje społeczne, podejmować i inicjować powinny prace społeczne na rzecz ochrony i kształtowania środowiska. Racjonalnie przemyślane przedsięwzięcia na szczeblu lokalnym, z wykorzystaniem sił i środków miejscowej ludności, przyczynić się mogą do powstania nowych w skali mikroregionów turystycznych, do których między innymi zaliczyć można budowy niewielkich zbiorników retencyjnych, służących zarówno potrzebom stricte turystycznym, jak i innych potrzeb gospodarczych np. przeciwpożarowych.

Zbudowane na niewielkich rzekach i ciekach zbiorniki wodne o stałym poziomie /przelewie/ piętrzenia, stworzą doskonałe warunki dla wypoczynku przy i nawodnego z uwagi na stabilny poziom wody w zbiorniku, na ogół dobrą jakość wód w wybranych niewielkich ciekach, oraz łatwiejszą eliminację zanieczyszczeń z uwagi na niewielkie powierzchnie zlewni tych cieków.

Powstałe w ten sposób zbiorniki tworzyć mogą mikroregiony turystyczne, które powinny zostać objęte ochroną prawną i w ten sposób wyłączone z jakiegokolwiek innych funkcji stojących w sprzeczności z turystyką.

Budowa małych zbiorników retencyjnych jest możliwa do wykonania w ramach czynów społecznych z uwagi na niewysokie zapory czołowe na ogół ziemne wykonane z miejscowego materiału i przy pomocy

nieskomplikowanego sprzętu technicznego.

Analogiczne prace dotyczyć mogą kształtowania środowiska poprzez akcje zadrzewieniowe, budowę sieci wodociągowo-kanalizacyjnych, utwardzenia ścieżek, wyznaczenia tras wędrówkowych, wprowadzania oznaczeń, zakazów i informacji dla turystów przebywających na terenie o funkcjach turystycznych, podlegającym ochronie.

Każde jednostkowe działanie prowadzone konsekwentnie na rzecz ochrony środowiska począwszy od sposobu zachowania się turysty - użytkownika środowiska przyrodniczego do wielkich planów rozwoju gospodarczego kraju, przyczynić się powinny do zahamowania procesu degradacji środowiska oraz przywrócenia jakości wód do parametrów planowanych.

Bezdiskusyjne efekty w tym zakresie przynieść powinna na szeroką skalę zakrojona akcja edukacyjna młodzieży ujęta w programach nauczania, zarówno na szczeblu szkoły podstawowej jak i studiach wyższych, obejmująca zagadnienia ochrony środowiska przyrodniczego zarówno w kraju jak i w miejscach pracy zamieszkania oraz wypoczynku.

Szerszą, aktywniejszą oraz konsekwentniejszą działalność edukacyjną na rzecz ochrony środowiska przejawiać powinny wszystkie organizacje społeczno-młodzieżowe istniejące na terenie kraju.

Głównym inicjatorem i opiekunem oraz pomocnikiem nagradzającym zarówno o sposób moralny jak i finansowy poczynania lokalnych władz jak i organizacji na rzecz ochrony rejonów turystycznych w kraju, powinien być resort turystyki.

Najistotniejszym problemem jaki stoi przed resortem turystyki to jak najszybszego rozwiązania należy sprawa legislacyjna, której celem powinno być objęcie ochroną prawną przyrodniczych rejonów turystycznych kraju, celem wyeliminowania z nich lokalizacji obiektów powodujących degradację środowiska przyrodniczego.

Wymienione wyżej potrzeby i postulaty zarówno pod adresem władz lokalnych jak i centralnych niezależnie od możliwości inwestycyjnych ze środków centralnych, przynieść mogą oczekiwane pozytywne skutki w zachowaniu turystycznych walerów przyrodniczych kraju, nie czekając na poprawę sytuacji gospodarczej kraju oraz większe możliwości inwestycyjne.

Doskonalenie działań organizacyjnych jak i prawnych w zakresie ochrony przyrodniczych walerów turystycznych, z uwagi na ich znaczne braki i niedociągnięcia powinno stać się naczelnym i pilnym zadaniem resortu turystyki oraz podległego jemu Instytutowi Turystyki.

VI. UWAGI I WNIOSKI KOŃCOWE

Przewidywana struktura przestrzenna turystyki w Polsce w perspektywie 2010 r. wynika z uzasadnionych przesłanek przyrodniczych, gospodarczych oraz istniejącej tradycji tych regionów.

Znaczna stabilność walorów przyrodniczych w porównaniu do dużej labilności wód, stymuluje konieczność eliminacji źródeł zanieczyszczenia wód na wyznaczonych obszarach turystycznych, niż poszukiwanie i kształtowanie nowych rejonów wypoczynkowych.

Wyznaczone obszary turystyczne kraju, jednoznacznie określają przestrzeń na terenie której należy objąć szczególną ochroną wody śródlądowe kraju. Zdeterminowana przestrzeń turystyczna kraju stanowi zatem podstawę jednoznacznych działań pod adresem Narodowego Programu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w perspektywie do 2010 r.

Z uwagi na wzrastającą rangę i potrzebę regeneracji sił psychofizycznych człowieka, możliwą do uzyskania w rejonach o nieskażonym^m środowisku przyrodniczym, ranga tych obszarów w aspekcie społecznym i gospodarczym, powinna również zostać wysoko doceniona w przedsięwzięciach związanych z ochroną środowiska, na tych obszarach.

Niekwestionowana na w szeregu aspektach rola nieskażonego środowiska przyrodniczego kraju, wymaga podbudowy prawnej z uwagi na nieograniczone przeznaczanie terenów z wysokimi walorami wypoczynkowymi, pod lokalizację obiektów będących często w sprzeczności z racjonalnym wypoczynkiem oraz powodujących dewastację środowiska naturalnego.

Działalność organizacyjno-prawna, wychowawczo-edukacyjna oraz społeczno-polityczna w wysokim stopniu przyczynić się może poza działalnością inwestycyjną do znaczących efektów w ochronie środowiska przyrodniczego w skali lokalnej jak i regionalnej.

Nie wszystkie zagrożenia obszarów turystycznych kraju, mogą zostać zlikwidowane poczynaniami władz jak i społeczeństwa lokalnych. Wymagać one będą rozwiązań w skali ogólnokrajowej jak np. zanieczyszczenie atmosfery.

Projektowana struktura przestrzenna turystyki szczególnie w strefie górskiej i pojeziernej, przewidziane do zagospodarowania kompleksowego, stanowi korzystną sytuację pod względem ochrony wód, z uwagi na rolniczo-leśny charakter tych obszarów, niewielkie zainwestowanie - industrializację oraz występujące tam źródłowe odcinki rzek i cieków wodnych, które przy niewielkich zlewniach ułatwiają eliminację źródeł zanieczyszczenia wód.

Ochrona wód na obszarach turystycznych na pierwszoplanowe znaczenie dla rozwoju turystyki w kraju z uwagi na główny cel przeważającej ilości osób wyjeżdżających na wypoczynek w którym można korzystać zarówno z kąpieli słonecznej jak i wodnej najbardziej popularnej formy turystyki, nie mówiąc już o formach kwalifikowanych nawodnej /turystyka wędrowska, kajakowa, żeglarska windsurfing, łódzie i rowery wodne itp./.

Na ogólną liczbę 109 - 131 mln turystów korzystających z różnych form rekreacji w perspektywie 2010 roku, przewiduje się że około 27,5% korzystać będzie z różnorodnych form wypoczynku przy i nawodnego w tym klasycznej turystyki nawodnej /spływy kajakowe, turystyka żeglarska/ około 0,4 - 0,45 mln osób.